

Keywords: team activities, professional culture, social competence

Стаття надійшла до редакції 01.02.2013 р.

УДК 378

*Перевалова Людмила Вікторівна,
м. Харків, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН У ТЕХНІЧНОМУ УНІ- ВЕРСИТЕТІ

На сучасному етапі розвитку перед вищою освітою України постає завдання підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних до вирішення складних завдань в умовах постійного розвитку науково-технічного прогресу, конкурентоздатних, маючих високий рівень соціальної та трудової активності. Вища школа повинна перейти від масового навчання до індивідуального підходу до кожного студента, розвиваючі особисті здібності майбутніх спеціалістів, спираючись на їх самостійну роботу, активні форми та методи навчання.

У сучасному українському суспільстві, у наслідок несприятливого соціального середовища, яке здійснює негативний вплив на свідомість і почуття молоді, різко зростає роль викладача. Педагогічна діяльність виконує важливі функції: готує необхідного для державі фахівця, але й виховує особистість, яка повинна мати високу громадянську культуру, свідомість і відповідальність.

Реформування вищої освіти та ті вимоги, які ставить сьогодення до фахівців, потребують корінної зміни методики навчання. Вища освіта потребує впровадження таких методик, які би допомогли реалізації особистісного підходу до студента. Актуальності набувають новітні технології навчання, які допомагають мотивувати студентів до навчання та ефективно освоювати майбутню професію.

Слід погодитися з Г.П. П'ятаковою та Н.М. Заячківською, що сьогодні вже неможливо викладати дисципліни традиційно, коли у центрі навчального процесу знаходиться викладач, а студенти тільки сприймають матеріал, слухають пояснення на лекціях або звітують на семінарських і практичних заняттях, виконують контрольні завдання, складають заліки, іспити, одержують оцінки за ті знання і навички, які набули у процесі навчання [1].

Навчальний процес сучасного вищого навчального закладу повинний ґрунтуватися на інтерактивних методах навчання. «Інтерактивний» -

означає здатний до взаємодії, до діалогу (від англійського «interact», де «inter» - взаємний і «act» - діяти).

Інтерактивне навчання - це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету - створити комфортні умови навчання, за яких кожен студент відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність. Особливість інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес здійснюється за умови постійної, активної взаємодії усіх його членів. Аналізуючи свої дії та дії партнерів, учасники навчального процесу змінюють свою модель поведінки, більш усвідомлено засвоюють знання та вміння, тому є сенс говорити про інтерактивні методи не тільки як засіб покращення навчання, але й як засіб посилення виховних впливів.

Впровадження інтерактивних методик у викладання правових дисциплін дає змогу докорінно змінити ставлення до цих предметів. Перехід правових дисциплін від нормативних до вибіркового зміни відношення студентів до цих курсів, які вони розглядають як не важливі, не обов'язкові та мабуть і непотрібні. Однак не слід забувати, що завдання вищої освіти є не тільки підготовка висококваліфікованих фахівців, але і виховання гідних громадян держави, політично та соціально активної особистості, яка має високий рівень громадянської культури.

Проблемам використання сучасних педагогічних технологій та методики їх застосування присвячені дослідження як іноземних, так і вітчизняних авторів: Дж. Керолл, Б. Блум, Д. Брунер, Д. Хамблін, Р. Гейс, С. Коськареллі, П.Я. Гальперіна, Н.Ф. Тализіна, А.Г. Рівін, Л.Н. Ланда, Ю.К. Бабанський, П.М. Ерднієв, І.П. Раченко, Л.Я. Зоріна, В.П. Беспалько, М.В. Кларін та ін.

У світі розроблено багато методик, що застосовуються в інтерактивному навчанні – це робота в малих групах, дискусії, турніри, ділові ігри, практичні завдання та інші. Ці методики можуть застосовуватися як при викладанні лекційного матеріалу, так і для перевірки засвоєних знань при проведенні семінарських та практичних занять.

Розглянемо ті з них, які використовуються викладачами кафедри права при викладанні правових дисциплін в університеті.

Перш за все, слід звернути увагу на лекції. Лекція (від лат. lectio – читання) – це систематичне, послідовне монологічне викладання навчального матеріалу, як правило, теоретичного характеру. Це найбільш економічний засіб передачі навчальної інформації [2]. (Педагогический энциклопедический словарь. М., 2002).

Яскраві сторінки в історію розвитку лекційної форми навчання вписав засновник першого російського університету М. В. Ломоносов, який високо цінував живе слово викладачів. Він вважав за необхідне системати-

чно і наполегливо вчитися красномовству, під яким розумів «мистецтво про всяку дану матерію червоно говорити і тим схилати інших до своєї про неї думку».

Лекції займають значну частину навчального часу, відведеного для вивчення певної правової дисципліни. Однак під час лекції відучу роль відіграє викладач, студенти пасивно слухають матеріал, який викладається, конспектують, іноді задають питання. Студенти є пасивними учасниками навчального процесу. Для активізації роботи студентів під час лекції розроблені різні типи лекцій: проблемні, лекції – візуалізації, лекції з заздалегідь запланованими помилками, прес – конференції та інші.

При викладанні правових навчальних курсів використовуються різні типи лекцій, серед яких особливе місце займають проблемні лекції.

Проблемна лекція – це лекція з використанням постановки проблеми та її вирішення у вигляді питання, парадоксу, загадки, практичної ситуації. Основне завдання лектора полягає у залученні студентів до протиріч, які існують у юридичній практиці, та засобам їх вирішення. Студент разом з викладачем повинний одержати нові знання, виявити закономірності, проаналізувати правові відносини, які існують у суспільстві.

Лекція починається з наведення двох або більш практичних ситуацій, що викликають інтерес студентів. Викладач пропонує аудиторії спробувати вирішити проблеми. Студенти пропонують власні варіанти рішення. Викладач починає викладати навчальний матеріал, який і надає можливість слухачам прийняти вірне рішення та обґрунтувати його. Наприкінці лекції викладач підводить підсумки та визначає, хто із слухачів прийняв правильне рішення або допомагає вирішити практичну ситуацію за допомогою викладеного матеріалу.

Вербицький А.А., аналізуючи педагогічні технології контекстного навчання виділяє різні рівні проблемності лекції [3]:

- лектор ставить проблему і сам її вирішує, демонструючи стиль наукового мислення у внутрішньому діалозі із студентами;
- лектор ставить проблему і вирішує її в діалозі зі слухачами;
- лектор ставить проблему, слухачі самі її вирішують у діалоговому спілкуванні та взаємодії між собою;
- слухачі самі ставлять і вирішують проблему при консультативній підтримці лектора.

Проблемні лекції організуються не по кожній темі навчальної програми, а тільки з найбільш важливих, де розглядаються основні правові питання, виявляються існуючі протиріччя та розкривається логіка їх подолання. Таким чином, у навчальний курс включається обмежена кількість проблемних лекцій.

Ще одним типом лекцій, які використовуються викладачами, є лекції з заздалегідь запланованими помилками. Така лекція сприяє розвитку у студентів вмінь виступати у ролі експертів, виділяти невірну або неточну інформацію. Лекція з заздалегідь запланованими помилками активізує увагу та інтерес студентів до матеріалу, який викладається, а викладачу дозволяє контролювати рівень і ступень засвоєних знань.

Викладач під час підготовки до лекції закладає до неї певну кількість помилок змістовного, методичного, поведінкового характеру. Підбираються найбільш типові помилки, які зазвичай не випинаються, а як би затушовуються. Завдання студентів полягає в тому, щоб по ходу лекції відзначати помилки, фіксувати їх на полях і називати в кінці. На розбір помилок відводиться 10-15 хвилин. Правильні відповіді називають наприкінці лекції і студенти, і викладач. Викладач підводить підсумки, аналізує помилки, надає правильні відповіді. Такий тип лекцій може проводитися по окремим блокам навчального курсу, коли лектору необхідно переконатися у тому, що лекційний матеріал засвоюється добре. Як показує практика найбільш раціонально проводити лекції з заздалегідь запланованими помилками при викладанні навчального матеріалу з різних галузей права у курсі «Правознавство», або таких курсів як «Господарське право. Фінансове право», «Правові основи управлінської діяльності», які містять велику кількість питань з різних галузей права.

Лекція – прес – конференція. Це ще один тип лекції, яка може бути використовувана викладачем під час викладання навчального курсу. Така лекція передбачає відповіді викладача на запитання, які ставлять студенти.

В началі лекції викладач просить студентів задавати йому письмово питання по даній проблематиці. Протягом двох-трьох хвилин студенти формулюють питання, які найбільш цікавлять їх, і передають викладачеві. Викладач протягом трьох - п'яти хвилин сортує питання за їх змістом і починає лекцію. Лекція викладається не як відповіді на запитання, а як зв'язаний текст, у процесі викладання якого формулюються відповіді. У кінці лекції викладач проводить аналіз відповідей як відображення інтересів і знань студентів. Питання, на які не були дані відповіді, викладач пропонує студентам знайти відповіді самостійно та обговорити їх на семінарі.

Така лекція сприяє активізації роботи студентів, підвищенню їх уваги. Матеріал адресується якби не усім слухачам, а кожному особисто, тому що усі, хто сформулював запитання, протягом лекції чекають на них відповіді.

В останні роки у зв'язку з розширенням можливостей комп'ютерів для надання навчального матеріалу у візуальній формі викладачі активно використовують лекції – презентації. Така лекція читається як звичайна,

але викладач має можливість спиратися на візуальні матеріали, які можуть бути представлені з використанням будь яких технічних засобів.

Лекція – презентація - це лекція, яка проводиться з використання сучасних технічних засобів, перш за все комп'ютера, що надає можливість викладачу візуально представити учбовий матеріал. У процесі такої лекції матеріал краще сприймається та засвоюється. Підготовка до лекції – презентації потребує від викладача систематизації змісту лекції, відокремлення найбільш значимих елементів, представлення матеріалу у вигляді схем, таблиць, рисунків тощо. Головним при проведенні такої лекції є те, щоб вона не перетворилась для студента у переписування інформації, яка зображена на екрані у власний конспект.

Ще одним видом лекцій, що використовуються викладачами правових дисциплін, є лекції, на які запрошуються фахівці - практики. На такій лекції студенти мають змогу одержати практичні знання у досвідчених професіоналів, почути, як теоретичні знання допомагають вирішити практичні питання. Такі лекції проводились при викладанні таких навчальних курсів як «Право інтелектуальної власності», «Трудове право», «Податкове право».

Великі можливості для використання в навчальному процесі інтерактивних методів навчання надають семінарські та практичні заняття. Розглянемо лише ти з них, які активно використовуються викладачами правових дисциплін у нашому університеті.

Дискусія (лат. *discussio* - розгляд) - публічне обговорення спірного питання. Дискусія дає прекрасну нагоду виявити різні позиції студентів з певної проблеми або з суперечливого питання. Вона може проводитися у формі дебатів або своєрідного засідання суду.

«Дебати» - обговорення певної проблеми, засноване на виступах учасників, які представляють різні точки зору, та заперечення до цих виступів. Студентська група поділяється на дві протилежні команди – суперників, яким надається, наприклад, проект закону, що обговорюється.

«Засідання суду» - обговорення, що імітує слухання справи у суді. Студенти поділяються на групи, кожній групі видається правова юридична ситуація, яка і розглядається судом. Для кожного учасника визначається роль, яку він буде виконувати: позивач, відповідач, експерт, свідок, суддя. Такі заняття проводяться у курсі «Правознавство», «Трудове право», «Господарське право». Протягом такого засідання з'ясовується, як слід вирішити справу, яка відповідальність покладається на порушника. У кінці заняття викладач підводить підсумки, відповідає на запитання.

Важливішою формою проведення практичних занять є ділові ігри. Ще у II половині ХХ ст. у США поряд з грою у навчальний процес було включено імітаційне моделювання: ретельне дослідження реальної або імі-

тованої ситуації з метою виявлення її конкретних і загальних якостей. Методика вивчення конкретних ситуацій, де головною особою є студент, була розроблена у Гарварді і застосовувалася у бізнес-школах, а пізніше у системі професійної освіти для навчання менеджменту. Модель навчального процесу, який ґрунтується на грі, вводить студентів в ігрове моделювання явищ, що вивчаються, та надає їм новий життєвий досвід.

Ділова гра – це відтворення у процесі навчання змісту професійної діяльності майбутнього фахівця, спроба змоделювати систему відносин, характерних для даного виду діяльності. Студенти мають можливість індивідуально або сумісно з іншими учасниками своєї групи вирішити проблемну ситуацію, це сприяє формуванню необхідних знань і професійних навичок.

Ділова гра представляє собою дві взаємопов'язані моделі – імітаційну та ігрову. Імітаційна модель створює фрагмент певної професійної діяльності, умови виробничого процесу тощо. Ігрова модель відображає відношення людей, які мають місце на виробництві.

Метою ділової гри є, перш за все, одержання цілісного досвіду виконання майбутньої професійної діяльності, формування комунікативної компетенції, одержання досвіду соціальних відносин, взаємодії у колективі, сумісне прийняття рішень, формування творчого професійного мислення, пізнавальної та професійної мотивації.

Під час викладання спецкурсів для студентів різних спеціальностей викладачами використовуються різні види ділових ігор.

Під час підготовки до практичного заняття з Податкового права з теми «Податковий контроль» студентам пропонується ознайомитися з Податковим кодексом, податковими документами, підготуватися до різного роду податкових перевірок. Студенти поділяються на групи, обирають підприємство, вид податкової перевірки, готують необхідні документи. Під час перевірки вони перевіряють наявність свідоцтв про державну реєстрацію, ліцензій, фінансовий стан підприємства, сплату податків тощо. На підсумковому занятті кожна група доповідає про результати своєї роботи: які недоліки були виявлені, які санкції застосовували до порушників податкового законодавства, причому порушники, тобто керівники, власники підприємств мають можливість оспорювати рішення працівників податкових органів.

Ще один приклад практичного заняття з використанням імітаційного моделювання. Студенти, які навчаються за спеціальністю «Інтелектуальна власність», при підготовці до заняття з теми «Захист прав на об'єкти інтелектуальної власності», знайомляться з роботою державного інспектора з питань інтелектуальної власності, учащують разом з ним у перевірках, вилучають контрафактну продукцію, складають акти, протоколи, готують

документи до передання до суду. Під час підготовки до заняття студенти готують презентації за результатами зробленої роботи, знімають відеофільми. Підсумки своєї роботи вони представляють на занятті, де уся група має можливість оцінити проведену роботу.

При вивченні теми «Реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності» студентам пропонується скласти установчі документи для реєстрації фізичної особи – підприємця, юридичної особи, подати заявку на державну реєстрацію, одержати документи, необхідні для здійснення підприємницької діяльності, оспорити немотивовану відмову.

Викладачі кафедри проводять й інші цікаві заняття з використанням ролевих ігор, турнірів. Слід відмітити, що під час підготовки до таких занять студенти не тільки одержують необхідні професійні знання, але й навчаються складати різні правові документи, знайомляться з засобами захисти своїх прав, підвищують свою правову культуру.

Проведення занять з використанням інтерактивних методів навчання потребує від викладача постійного підвищення своїх знань, педагогічної майстерності, чому сприяють школи – семінари «Сучасні педагогічні технології», магістерські курси «Педагогіка вищої освіти», міжнародні конференції «Кримські педагогічні читання: нові педагогічні технології в освіті та формування гуманітарно-технічної еліти» та інші заходи, що проводяться в університеті.

Список літератури: 1. П'ятакова Г.П., Заячківська Н.М. Сучасні педагогічні технології та методика їх застосування у вищій школі. Навч. - метод. посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003.- 55 с. **2.** Педагогический энциклопедический словарь / гл. ред. Б. М. Бим-Бад. - М.: Дрофа: Бол. Рос. энцикл., 2008. - 528 с. **3.** Вербицкий А.А. Педагогические технологии контекстного обучения: Научно-методическое пособие. – М., РИЦ МГГУ им. М.А. Шолохова, 2010. – 55 с.

Bibliography (transliterated): 1. P'jatakova G.P., Zajachkivs'ka N.M. Suchasni pedagogichni tehnologii ta metodika ih zastosuvannja u vishnij shkoli. Navch. - metod. posibnik. L'viv: Vidavnichij centr LNU im. Ivana Franka, 2003.- 55 s. 2. Pedagogicheskij jenciklopedicheskij slovar' / gl. red. B. M. Bim-Bad. - M.: Drofa: Bol. Ros. jencikl., 2008. - 528 s. 3. Verbickij A.A. Pedagogicheskie tehnologii kontekstnogo obuchenija: Nauchno-metodicheskoe posobie. – M., RIC MGGU im. M.A. Sholohova, 2010. – 55 s.

Перевалова Л.В.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН У ТЕХНІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

У статті розглядаються актуальні проблеми застосування інтерактивних методів навчання при викладанні правових дисциплін у технічному університеті. Автор аналізує використання таких інтерактивних методів як проблемні лекції, лекції – презентації, дискусії, ділові ігри та інші, що використовуються викладачами права з метою підвищення інтересу до навчання, активізації самостійної роботи студентів, набуття знань, які необхідні для їх подальшої професійної діяльності.

Ключові слова: інтерактивні методи, проблемні лекції, лекція – прес – конференція, лекція – презентація, дискусія, ділова гра.

Перевалова Л.В.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ ПРИ ПРЕПОДАВАНИИ ПРАВОВЫХ ДИСЦИПЛИН В ТЕХНИЧЕСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ.

В статье рассматриваются актуальные проблемы использования интерактивных методов обучения в техническом университете. Автор анализирует использование таких интерактивных методов как проблемные лекции, лекции-презентации, дискуссии, деловые игры и другие, которые используются преподавателями права с целью повышения интереса к обучению, активизации самостоятельной работы студентов, приобретения знаний, необходимых для их дальнейшей профессиональной деятельности.

Ключевые слова: интерактивные методы, проблемные лекции, лекция - прес - конференция, лекция - презентация, дискуссия, деловая игра.

Perevalova L.V.

USING INTERACTIVE METHODS OF STUDIES USE FOR TEACHING OF LEGAL DISCIPLINES IN A TECHNICAL UNIVERSITY.

In the article the issues of the day of the use of interactive methods of teaching are examined in a technical university. An author analyses the use of such interactive methods as problem lectures, lectures-presentations, discussions, business games et al, which are used the teachers of right with the purpose of increase of interest to teaching, activation of independent work activations of students, acquisitions of knowledge, necessary for their further professional activity.

Keywords: interactive methods, problem lectures, a lecture is a press - conference, lecture is presentation, discussion, business game.

Стаття надійшла до редакції 13.03.2013

УДК 316.61

*Басалюков Вячеслав Вячеславович,
г. Симферополь, Украина*

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ ЭЛИТЫ В СОВРЕМЕННОМ СОЦИУМЕ